

Wrocław, dnia 31 marca 2023 r.

Mgr Karolina Kulińska-Jachowska, LL.B.
Zakład Porównawczej Administracji Publicznej
Instytut Nauk Administracyjnych
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
INSTYTUCJA TŁUMACZENIA W FUNKCJONOWANIU ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ
przygotowanej pod kierownictwem
prof. dr hab. Jerzego Supernata
oraz dra Łukasza Prusa (promotor pomocniczy)

Przedmiotem rozprawy doktorskiej są tłumaczenia wykorzystywane w funkcjonowaniu administracji publicznej oraz ich charakter prawny. Tłumaczenie w języku ogólnym i w języku prawnym oznacza jednocześnie czynność (zespół czynności, proces) związanych z operacją intelektualną, polegającą na formułowaniu w języku docelowym komunikatu wyrażonego w języku źródłowym oraz wynik tego procesu. Zamiarem badawczym objęte zostało tłumaczenie w obu tych znaczeniach, a więc z perspektywy prawnych uwarunkowań układów translacyjnych występujących w administracji publicznej oraz charakteru prawnego, roli i funkcji różnych form tłumaczenia.

Podstawowym założeniem badawczym jest rozróżnienie między językiem (językami) urzędowania administracji publicznej oraz językiem (językami) prawa administracyjnego a faktyczną wielojęzycznością jej otoczenia. Tłumaczenie umożliwia kształtowanie więzi językowych bezpośrednio między administracją a podmiotami administrowanymi oraz włączenie do krajowego obrotu prawnego dokumentów sporządzonych w języku obcym. Tworzenie więzi językowych stało się także niepomijalnym elementem procesu tworzenia prawa (w szczególności ponadnarodowego prawa Unii Europejskiej) i jego stosowania. W tym ostatnim przypadku są one coraz bardziej zróżnicowane i skomplikowane. Od krajowych organów administracji publicznej oraz sądów administracyjnych oczekuje się dziś przygotowania do przeprowadzenia wielojęzycznej wykładni prawa, precyzyjnego formułowania pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej,

umiejętności przeprowadzenia analizy prawnoporównawczej kolizyjnych norm prawa publicznego, gotowości do współpracy z organami administracji publicznej państw obcych oraz wydawania i przyjmowania eksterytorialnych aktów administracyjnych. Obraz ten dopełnia stopniowa emancypacja językowych praw człowieka. Coraz więcej mniejszości językowych innych niż mniejszości narodowe i etniczne oczekuje możliwości komunikowania się z instytucjami publicznymi we własnym języku.

Celem nadrzędnym pracy było wieloaspektowe scharakteryzowanie tłumaczeń, które są wykorzystywane w różnych sferach funkcjonowania administracji publicznej w oparciu o analizę aktów prawnych oraz ustalenie określonego przez prawo celu i funkcji tłumaczenia w każdej z nich. Podstawę rozważań szczegółowych stanowiła teza badawcza, zgodnie z którą tłumaczenie jest instytucją prawną niezbędną dla funkcjonowania administracji publicznej w europejskiej przestrzeni prawnej.

Dysertacja składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów oraz zakończenia.

We **wprowadzeniu** przedstawiono genezę i uzasadnienie celu nadrzędnego pracy oraz usystematyzowano sześć dopełniających go celów operacyjnych (częstkowych). Obszerność materiału badawczego wymagała precyzyjnego doboru i uzasadnienia metod badawczych, tak aby nie przekroczyć ram właściwych dla obszaru prawa administracyjnego. Jako metodę podstawową wykorzystano metodę formalno-dogmatyczną, a komplementarnie metodę historycznoprawną oraz metodę kontekstualną komparatystyki prawniczej. Przyjmując za uzasadnione postulaty doktryny dotyczące potrzeby integracji zewnętrznej nauk prawnych, w pracy wykorzystano subsydiarnie (jedynie w niezbędnym zakresie i w celu opisanie zjawisk pozaprawnych) metody właściwe dla przekładoznawstwa i socjolingwistyki.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Tłumaczenie a język funkcjonowania administracji publicznej* służy wytyczeniu pola badawczego dysertacji. Omówiono w nim szczegółowo relację języka i administracji publicznej. Otwiera go przegląd literatury dotyczącej roli języka w administracji i prawie administracyjnym. Następnie przedstawiono w ujęciu historycznym relację języka, narodu i państwa, przedstawiono najważniejsze założenia polityki

językowej państwa oraz funkcje jakie język pełni dla administracji publicznej. W tej części rozważań prześlędzono stopniowy rozwój norm dotyczących językowych praw człowieka w instrumentach prawa międzynarodowego o zasięgu uniwersalnym, w regionalnym prawie międzynarodowym (ze szczególnym uwzględnieniem dorobku Rady Europy) oraz w prawie Unii Europejskiej. Wnioski wynikające ze wstępnej analizy roli języków urzędowych i językowych praw człowieka osadzono w kontekście modelu demokracji etnolingwistycznej, który opiera się na założeniu, że ani ludzie ani całe narody nie są traktowane równo i z należywym szacunkiem w dyskursie demokratycznym, o ile nie używa się ich własnego języka. Tłumaczenie jest uznawane zaś za *modus operandi* demokracji etnolingwistycznej i gwarancję równości dyskursu. Założenie to jest ideowo bliskie koncepcji wielojęzycznej administracji unijnej i zasadzie demokratycznego państwa prawa. Model ten jest zorientowany na język, dlatego uzupełniono go o pojęcia przestrzeni językowych administracji publicznej i ich determinant prawnych.

Do podstawowych determinant prawnych, do których zaliczono zasadę wielojęzyczności administracji unijnej, autonomię językową instytucji UE, zasadę polskiego języka urzędowego, zasadę niedyskryminacji ze względu na język oraz prawa językowe mniejszości (narodowych, etnicznych, cudzoziemców i osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku urzędowym). W oparciu o powyższe założenia skonstruowano autorski model zależności językowych w wielopoziomowej i multicentrycznej administracji publicznej. W rozdziale pierwszym scharakteryzowano również podstawową determinantę prawną, jaką jest zasada polskiego języka urzędowego i jej związek z tłumaczeniem, w tym problematykę tłumaczenia aktów prawa międzynarodowego oraz instytucję języka pomocniczego.

W **rozdziale drugim** zatytułowanym *Tłumaczenie a wielojęzyczność administracji Unii Europejskiej* omówiono w jaki sposób wielojęzyczność Unii Europejskiej oddziałuje na administrację publiczną. Jako zagadnienia szczegółowe wyodrębniono genezę i założenia wielojęzyczności Unii Europejskiej, wielojęzyczność źródeł prawa Unii Europejskiej, problematykę wielojęzycznej wykładni prawa unijnego, systemy językowe instytucji, organów

i agencji Unii Europejskiej, zakres ochrony praw językowych obywateli i mniejszości językowych w Unii Europejskiej oraz rolę tłumaczenia w obszarze europejskiej współpracy administracyjnej.

W **rozdziale trzecim** zatytułowanym *Tłumaczenie dla celów administracyjnoprawnych* uporządkowano terminologię związaną z tłumaczeniami w prawie administracyjnym oraz zdefiniowano poszczególne rodzaje tłumaczenia wyróżniane przez ustawodawcę. Ustalenia te zestawiono z charakterystyką tłumaczeń dla celów prawnych na gruncie przekładoznawstwa. Szczególną uwagę poświęcono koncepcji układu translacyjnego oraz relacji ekwiwalencji pomiędzy zwrotami językowymi wyrażonymi w językach związanym z prawem. W rozważaniach uwzględniono problematykę tłumaczeń ustnych i sposób ich wykorzystywania w funkcjonowaniu administracji publicznej. Znaczna część rozdziału trzeciego została poświęcona problematyce transkrypcji i transliteracji imion i nazwisk oraz temu jaki ma ona wpływ na prawidłową transpozycję dokumentów do krajowego porządku prawnego.

Rozdział czwarty zatytułowany *Podmioty uprawnione do sporządzania tłumaczeń* zawiera omówienie statusu prawnego i zawodowego tłumaczy przysięgłych, notariuszy i konsulów oraz omówienie charakteru prawnego sporządzanych przez nich tłumaczeń.

Rozdział piąty zatytułowany *Tłumaczenie w postępowaniu administracyjnym, sądownoadministracyjnym i postępowaniu egzekucyjnym w administracji*. Przygotowanie tego rozdziału poprzedziła obszerna kwerenda orzecnicza, która pozwoliła na wskazanie głównych linii orzeczniczych dotyczących tłumaczenia podań, wykorzystywania tłumaczeń w obrębie techniczno-procesowych czynności toku postępowania i środków dyscyplinujących tok czynności postępowania, wykorzystania tłumaczeń w postępowaniu wyjaśniającym, dopuszczalności tłumaczenia decyzji administracyjnych oraz tzw. ciężaru tłumaczenia w postępowaniu administracyjnym, z którym związane są zasady ponoszenia kosztów tłumaczenia. Zagadnienia dotyczące ogólnego postępowania administracyjnego każdorazowo zestawiono z orzecznictwem wydanym na kanwie Ordynacji podatkowej. W ramach problematyki związanej

w tłumaczeniu w postępowaniu sądownoadministracyjnym odniesiono się m.in. do kwestii dopuszczalności przeprowadzenia uzupełniającego dowodu z tłumaczenia w postępowaniu sądownoadministracyjnym oraz prawa do bezpłatnej pomocy tłumacza w postępowaniu sądownoadministracyjnym w kontekście przesłanek nieważności tego postępowania. Rozdział zamyka omówienie zagadnień związanych z tłumaczeniem dokumentów w ramach wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, ceł i innych należności pieniężnych

Rozdział szósty poświęcono *Tłumaczeniu w prawie imigracyjnym i azylowym*. Obejmuje on szerokie spektrum problemów związanych z tłumaczeniem w kontekście ruchu granicznego, w tym zagadnienie dostępu do tłumacza i wykorzystania tłumaczenia w procedurach związanych z wjazdem na teren Rzeczypospolitej Polskiej obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, zakazu dyskryminacji ze względu na język obywateli Unii Europejskiej korzystających ze swobody przemieszczania. Odrębnie omówiono tłumaczenia w poszczególnych postępowaniach związanych z ubieganiem się przez cudzoziemców o udzielenie pomocy międzynarodowej.

Rozdział 7 dotyczy *Tłumaczenia na rzecz osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku polskim*. Przedstawiono w nim problematykę dostępności komunikacyjnej administracji publicznej oraz poszczególne gwarancje związane z dostępem do tłumaczenia na Polski Język Migowy, Polski System Językowo-Migowy i System Komunikacji Osób Głuchoniewidomych. Fundament tego rozdziału stanowi teza pomocnicza, zgodnie z którą w badaniu sytuacji administracyjnoprawnej osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku polskim konieczna jest zmiana paradygmatu i zorientowanie wysiłków badawczych na prawa językowe i dostępność komunikacyjną instytucji publicznych, w miejsce perspektywy opartej na niepełnosprawności. Wyczerpujące zbadanie tych zagadnień wymagało pogłębionej analizy literaturowej i wiązało się z przeprowadzaniem analizy prawnoporównawczej dotyczącej statusu języków migowych (języków naturalnych) i innych sposobów komunikowania się w różnych systemach prawnych.

W **zakończeniu** zweryfikowano tezę badawczą, dokonano podsumowania realizacji celów badawczych oraz zebrano wnioski i postulaty *de lege ferenda* sformułowane w poszczególnych rozdziałach. W ramach uwag końcowych wskazano również pożądane kierunki dalszych badań szczegółowych nad tłumaczeniami w administracji publicznej, dla których przygotowana dysertacją może stanowić pożyteczne źródło odniesienia dzięki zaproponowanym autorskim koncepcjom teoretycznym, uporządkowaniu terminów prawnych oraz wnioskom wynikającym z obszernej kwerendy orzeczniczej.

Karolina Kulińska-Jachowska